

Filip Křepelka*

JAZYKOVÉ ZAKOTVENÍ PRÁVA A SROVNÁNÍ NÁRODNÍCH PRÁV S JAZYKY SAMOTNÝMI

Linguistic Foundations of Law and Comparing
Laws with Languages

Pan profesor Josef Bejček podepsal jako děkan můj vysokoškolský diplom. Již přes dvacet let se často setkáváme díky blízkosti našich kabinetů. Postupně jsme začali spolu zasedávat ve všech akademických grémiích. Snad právě proto, že vedl sousední katedru, stal se pro mě vedoucím v onom druhém myslitelném smyslu slova, tedy zkušeným pedagogem a ochotným rádčem. Jsem proto vděčný za příležitost přispět do sborníku vydávanému u příležitosti jeho sedmdesátin s reflexí tématu, které nás spojuje.

Abstrakt

Tlak na anglicizaci akademického provozu má zásadní dopady pro právo jako studijní obor a předmět bádání. Jazyk se nepoužívá jenom k popisu práva, nýbrž také jeho vytváření a uplatňování. Právo se tedy zakládá na určitém jazyce. Na právnických fakultách se studuje a zkoumá především právo příslušného státu v jeho jednotlivostech, přičemž mezinárodní právo je přes veškerou globalizaci doplňkem. Dokladem oddělenosti národních práv je komparatistika a kooperace praktiků. Zahraniční právo se studuje

* Doc. JUDr. Filip Křepelka, Ph.D., Katedra mezinárodního a evropského práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Department of International and European Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: filip.krepelka@law.muni.cz / ORCID: 0000-0002-8141-2116

Poděkování za péči a trpělivost zaslouží editoři sborníku Josef Kotásek a Michala Špačková a redaktorka Jana Kledusová.

pouze jako obohacení. Přehnaná anglicizace s sebou přináší angloamerické pojetí práva stejně jako jeho vědy.

Klíčová slova

Právo; jazyk; lingvistika; stát; národ; právní komparatistika.

Abstract

Pressure on the Anglicisation of Academia has profound consequences for the law as a subject of study and research. A language does not only serve for the description of the law but also for its creation and implementation. Law relies on a particular language. At the faculties of law, law of particular countries, with its specifics, is studied by students and researched by teachers. Despite globalisation, international law is only a supplement. Comparative law and the cooperation of legal practitioners provide evidence for this separateness. Foreign law is only enrichment. Excessive Anglicisation introduced the Angloamerican approaches to the law itself and its research.

Keywords

Law; Language; Linguistics; State; Nation; Comparative Law.

1 Úvod

Následující text je poslední etapou osobního promýšlení souvislostí jazyka a práva,¹ jak je mimo jiné vyvolala na následujících řádcích popsaná „jazyková bitva“, ve které jsme společně bojovali jako reprezentanti akademických pracovníků Právnické fakulty v Akademickém senátu Masarykovy univerzity.

2 Požadavek anglických habilitačních prací

Požadavek předkládat na Masarykově univerzitě habilitační práci v angličtině² podnítl na její právnické fakultě přemýšlení ohledně role jazyků

¹ Zejména autorův nedávný rozsáhlý text vydaný v publikaci stejného žánru, KŘEPELKA, F. Soudobé jazykově-právní otázky v evropském Česku se zaostřením na akademické prostředí. In: KYSELOVSKÁ, T., SEHNÁLEK, D., ROZEHNALOVÁ, N. (eds.). *In varietate concordia – soubor vědeckých statí k počtům prof. Vladimíra Tjýče*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 131–181, Edice Scientia, sv. 651.

² Řád habilitačního řízení a řízení ke jmenování profesorem na Masarykově univerzitě ze dne 22. 5. 2017 – registrace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy 12642/2017, čl. 2 odst. 3.

v právu. Počin představoval institucionální vystupňování tlaku na internacionalizaci. Mezinárodní spolupráce a výměna se považují za potřebné pro zajištění a zvýšení úrovně výuky a vědy. Jeden jazyk usnadňuje komunikaci, migraci pedagogů, expertů a studentů. Internacionalizace se tak mnohým rovná anglicizace.

Hodnocení se rozcházela. Někteří komentátoři jej podpořili. Pochvala však nebyla tak silná, jak si patrně navrhovatelé slibovali. Naopak zazněl odpor – uvnitř instituce stejně jako zvenku.

Požadavek zakotvil akademický senát, neboť na návrh rektora přijímá vnitřní předpisy. Připomeňme, že je to grémium mající v mezinárodním srovnání nebývalé zastoupení studentů a pedagogů nižších hodností. Nečinila tak vědecká rada, do jejíž kompetence přitom habilitační řízení a řízení ke jmenování profesorem spadají. Nadto se vše rozhodovalo na univerzitní úrovni. Zvláštnosti oborů jsou zjevné, takže věc měly především řešit fakulty. Ale to je už jiné téma, na jehož vlastní zpracování zde nanejvýš lze odkázat.³

Předpis připouštěl udělení oborových výjimek. Vědecká rada jej uznala v případě vnitrostátních právních oborů, v případě mezinárodních je fakulta nežádala. To však bylo pouhé intermezzo. Masarykova univerzita tento požadavek totiž opustila ještě předtím, než by se – díky velkorysé lhůtě uznávající roky psaní habilitační práce – začal uplatňovat. Nový rektor navrhl zrušení a akademický senát jej bez větších debat schválil. Přípravu tohoto kroku zajišťoval prorektor, který se při prosazení veřejně vyjádřil odmítavě.⁴

3 Kontext – anglicizace globální komunikace

Formálně oním jazykem přitom měly být též další světové jazyky. Ve skutečnosti však zastánci stejně jako odpůrci věděli, že by se další jazyky, snad s výjimkou jazykověd, stěží použily. Nikdo je ostatně nepovažoval za potřebné vymezit.

³ KŘEPELKA, F. Zvláštnosti akademické samosprávy v Česku a jejich možné důsledky. *Správní právo*. Ministerstvo vnitra ČR, 2018, č. 4, s. 288–298, zrcadlově k tomuto textu stručně zejména str. 293.

⁴ Prof. Jiří HANUŠ (historie), doc. Světlana HANUŠOVÁ (anglistika) dopis akademickému senátu, rektorovi, děkanům a časopisu MUNI „Právo předložit habilitační práci v mateřštině“ ze 2. 5. 2017.

Angličtina se během posledního půlstoletí stala prvním propojovacím jazykem v celosvětovém měřítku. V mezinárodním styku ji používají politici, novináři, manažeři, vědci všech oborů a odborníci, mnozí umělci, ale také piloti a další elitní pracovníci dopravy, recepční hotelů, sekretářky a konečně turisté, kteří se nespolehají na cestovní kancelář. Přicházející generace dětí a mládeže se jako cizí jazyk učí především anglicky.

Nepřekvapí rozmanité hodnocení těchto poměrů. Mezi světově známými učenenci zaměřenými na tuto otázku lze vyzdvihnout tři. Sociolog jazyků Abram de Swaan, jenž navrhl hierarchii jazyků, tento vývoj přijímá pragmaticky, snad dokonce optimisticky.⁵ Naopak Robert Phillipson tyto proměny vnímá jako jejich prosazování, ba odsuzuje jako *English language imperialism*.⁶ Francois Grin pak dokonce poukazuje na to, že Velká Británie, Spojené státy americké a další státy na celosvětové anglicizaci příliš vydělávají a že by se měly podělit.⁷

Pro některé odpůrce takto načrtnuté anglicizace může jít třeba jenom o nechut' vůči Velké Británii či Spojeným státům americkým či vůbec současnému Západu – což potvrzuje význam angličtiny pro jeho integraci. Při posuzování vhodnosti bychom se pochopitelně měli od takových pohnutek oprostít. Jak ukáže závěr textu, nebude to snadné.

Prosazení se angličtiny není těžké vysvětlit. Všechny velké jazyky se takovými staly jako jazyky impérií. Jimi v případě angličtiny byla v 19. století koloniální supervelmoc Velká Británie, aby ji ve 20. století nahradily Spojené státy americké jako moderní supervelmoc. Anglosféru však tvoří padesátka dalších států. Uvažovat bychom však měli určitě též některé vlastnosti angličtiny, jež ji činí snadnou pro učení, přinejmenším na základní úrovni.

Popsaný tlak nutil odpůrce požadavku přemýšlet, proč je požadavek nešťastný nápad. Okamžitá argumentace byla intuitivní. Následně se začalo

⁵ SWAAN, A. de. *Words of the World: The Global Language System*. MA: Polity, 2002.

⁶ PHILLIPSON, R. *Linguistic Imperialism Continued*. New York: Routledge, 2009.

⁷ GRIN, F. L'enseignement des langues comme politique publique (rapport Grin). *Haut Conseil de l'évaluation de l'école*. 2005, č. 19. Dostupné z: <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/var/storage/rapports-publics/054000678.pdf>

debatovat a sepsaly se polemiky.⁸ Zhusta se zmiňovala obtížná přeložitelnost práva. Dále se zmiňovalo určení pro domácí potřebu. Zahraniční pedagog stěží může posoudit jednotlivosti, protože není znalec. Takovým argumentům určitě lze přitakat. Je však žádoucí připustit jejich slabiny.

4 Délka textů

Nejdříve zvažme argument, který jsme nezdůrazňovali, protože mohl naznačovat slabost. Jím je délka textů. Poctivě zpracované články, sborníkové příspěvky či kapitoly kolektivních monografií mají desítky stran. Kratší texty jsou spíše glosy. Knihy pak mají stovky stran. Podrobné komentáře zákonů dokonce tisíce stran. Právní praxe není jiná. Dlouhé jsou rovněž rozsudky, rozhodnutí a podání. Soudci, úředníci, advokáti a podnikoví právníci texty vlastně píší ještě rychleji než akademici, neboť tak činí zhusta podle osvojených vzorů.

Některé články, podání či rozsudky vskutku zaslouží povzdech, že autor je grafoman. Leckteré texty by se daly zestručnit též v případě autorů, které za takto „postížené“ nevnímáme. Leccos totiž musí být hotovo do určité lhůty a na stylistické vybroušení nejsou síly a není čas. Nicméně zásadní krácení možné vesměs nebývá. Život je složitý a složitě je tak rovněž právo.

Zde je dobré zmínit tuzemské akademické psaní. Při zkoušení se upřednostňují písemky, ne-li dokonce zaškrťovací testy. Seminární či kolokviální práce zadávají jen někteří pedagogové. Studenti pak ne vždy dostanou alespoň letmou reflexi. Oproti zahraničním právnickým studiím se neklade důraz na stručnost. To vše navazuje na pocitovaný útlum zvládnutí rodného jazyka na středních školách.

Přírodní vědy, technika či medicína jsou jiné. Výzkum, měření, vážení, často v terénu či na lidech, s vynaložením značného úsilí a velkých nákladů. Výsledky zachycují čísla, tabulky, grafy, diagramy, nákresy či vzorce. Odborníci je již užívají všude srovnatelně. Věty jsou jen doprovod, který vysvětluje předpoklady, popisuje postupy a shrnuje poznatky. Vyjádření zásadních objevů

⁸ Mezi nimi se zřetelně ozval právě jubilant. BEJČEK, J. Povinně cizojazyčné habilitace: mezi absurditou a „světovostí“? *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, Právnícká fakulta, 2017, roč. 25, č. 2, s. 339–348. DOI: <https://doi.org/10.5817/CPVP2017-2-11>. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7055>

přinášející velký pokrok je možné dokonce beze slov, toliko matematickými rovnicemi, chemickými vzorci, grafy či diagramy. Dokonce společenské vědy mnohými kladené vedle práva, jakými jsou ekonomie, politologie či sociologie, svedou vyjádřit své poznatky stručněji. Jejich prací je vyhodnocení statistik, zadávání a vyhodnocování průzkumu názorů či sledování chování.

Vedle toho hlavně v přírodních vědách, medicíně a technice je běžně více spoluautorů, výzkum samotný provádí týmy. V nich se pak najde jedinec, jehož angličtina je uspokojivá. Když nikoli, tak pro vydavatele patřičně impaktovaných časopisů není náročná stylistická úprava, nýbrž prověření podstaty.⁹

Psaní v cizím jazyce je přes veškeré jeho zvládnutí náročnější než v rodném jazyce. Žádoucí je stylistická úprava nejlépe roditělm mluvčím, jakkoli během posledních roků výraznou pomoc představují automatické korekční systémy typu Grammarly. Žádaná anglicizace právní vědy je tak daleko náročnější než pro většinu dalších oborů.

5 Povaha právní vědy a práva

Většina věd je empirická. Vlastně si mnozí myslí, že všechny jsou takové. Na přírodních vědách je to nejsnáze vysvětlitelné. Východiskem je výzkumná otázka, hypotéza, výsledkem pak potvrzení či vyvrácení neboli falsifikace. Popis slouží pouze našemu poznání jako výsledek výzkumu a naučení se při výuce. Skutečnost existuje bez ohledu na jazyk použitý při jejím popisu.

Právní věda (*Rechtswissenschaft*) je ovšem disciplína dogmatická. Pokud se nenáboženským Čechům tato německá terminologie nezamlouvá, vskutku připomíná náboženství a jeho vnucování, tak se nabízejí náhradní přívlastky: doktrinální, formální či argumentativní.

Právem je to, co si myslíme, že jím je. Přesněji řečeno, co si myslí ti, kteří rozhodují či mají na rozhodování vliv. Jimi jsou určitě zejména soudci, ale také jiní, kteří mají vliv na výklad práva, na předním místě tedy akademici. Mínění je výsledkem argumentace.

⁹ Mé poděkování za objasnění poměrů ve většině přírodních věd zaslouží prof. Jaromír LEICHMANN, geolog a emeritní děkan Přírodovědecké fakulty MU.

Argumenty se vyjadřují slovem a písmem. Zde připomeňme, že výchozí výkladová metoda předpisu jako základního pramene kontinentálního práva je gramatická čili jazyková. Ony další metody, jak je před dvěma stoletími kanonizoval pro kontinentální prostor Fridrich Carl von Savigny,¹⁰ jsou podpůrné, včetně pochopitelně vyzdvižované teleologické čili smyslové/úcelové. Bez právního pramene nelze přemýšlet nejen proč, nýbrž též jak (historická metoda) či v jakém prostředí (systematická metoda) vznikl.

Zde je vhodné připustit prolínání či přímo splývání práva a jeho vědy, odrážející se v běžném tuzemském označení klíčového studijního programu právnických fakult „Právo a právní věda“. Akademická reflexe stejně jako praxe jsou kontinuem od rutin až do extrémní komplexnosti.

Právo jako univerzitní studijní obor je na každý pád profesní disciplína, podobně jako medicína či jednotlivé technologie, tj. obory technických a zemědělských univerzit. Právo je nástrojem. Tento nástroj vytváří a používá stát při zvládání mezilidských vztahů a řízení společnosti. Právníci jsou pak ti, kteří jsou pro tuto činnost zvláště připravení. Odlišuje se tak od vpravdě vědeckých oborů, jejichž smyslem je poznání pro světové využití a případně jejich zprostředkování výukou.

6 Vztah jazyka a práva

Právo se v určitém jazyce nejen zkoumá a vyučuje, nýbrž také uplatňuje a vytváří. Vyjednávání a zachycení zákona, jeho vyhlášení, ale také jednání před úřady, soudní líčení, podání a vyjádření, rozhodnutí a rozsudky. Vše jsou slova a věty. Celé stránky, mnohdy jejich desítky, ba stovky. Dílem je to ústní projev, hlavní je písemné zachycení. Díky moderním informačním komunikačním technologiím se běžnou stává elektronizace, zdaleka nejen tvorba textů, též telefonáty, ba videokonference – v těch nás ostatně vyškolily nedávné pandemické restrikce.

Těž v právu se uplatní mimojazyková sdělení. Předpisy, rozhodnutí, smlouvy, obsahují zmíněná čísla, tabulky, diagramy, vzorce či nákresy – jak je používají

¹⁰ Původně SAVIGNY, F. C. *System des heutigen Römischen Rechts*. 1840, s. 213. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783111692302> – Auslegung der Gesetze, následně citováno a debatováno konkrétně a generálně v desítkách monografií a využíváno v učebnicích, metodikách a dalších.

leckteré další vědy. Ovšem jsou to vždy přílohy pro upřesnění oprávnění a povinností vyžadující zhusta pomoc příslušného odborníka.

Právo je tedy ve všech svých podobách soustavné užívání jazyka. Vystihuje jednotlivé jevy slovy pro ně a dalšími slovy stanoví právní následky. Koneckonců lidé nešťastní z práva a právníků, právníků se obávající, právníky nesnášející či jimi pohrdající si ulevují, že právníčina (*legalese*) je hra se slovy, ba divadlo.¹¹

7 Jazykově vymezený stát jako tvůrce a prosazovatel práva

Liberální státy pochopitelně nepotlačují soukromé používání jazyků – vedle nářečí, hantýrek a slangů též jazyky menšin, přistěhovalců, ba fantazírování tvůrců umělých jazyků. Potlačováním by totiž takovými být přestaly.

Jazyky spolu však soutěží. Komunikující musejí jazyk ovládat, přičemž mohou-li volit, musí být ochotni jej použít. Pro určitou komunikaci se musí některý jazyk upřednostnit. Ostatní se nutně upozadí. V akademickém provozu opakovaně řešíme otázku, zda budeme kurs či konferenci organizovat česky, nebo anglicky, popř. v některém dalším jazyce. Tušíme dobře výhody a úskalí. Obdobně to platí pro publikace.

Státy se nicméně zakládají vesměs na jazykově vymezeném národě. Zejména ohledně školství už jsou proto státy obezřetné. Obecně chvályhodná vstřícnost vůči menšinám hrozí podemlít znalost společného jazyka. Především právě úřední a soudní provoz se z výše popsaných důvodů zakládá na státním jazyce. Ochota používat menšinové jazyky je omezená, vesměs chybí vůle takto uznávat ty přistěhovalecké. Zákony se do menšinových jazyků překládají jen omezeně.

Vícejazyčný stát si žádá toleranci stejně jako erudici. Určitě funguje decentralizované demokratické Švýcarsko. Belgie, Kanada a mnohé další státy však znají střety.¹² Leckteré vícejazyčné státy se rozpadly. Koneckonců byl jím také

¹¹ SHAKESPEARE, W. *Hamlet, princ dánský* (přeložil Josef Jiří Kolár, 1855): „*Hamlet: Tu je drubá; snad to byla lebka právníka? Kde jsou nyní jeho partyky a praktiky, jeho výklady, jeho výtočky a podskeoky?*“ “ Dostupné z: https://www.phil.muni.cz/kapradi/hotove_texty/Kolar_Ham.pdf

¹² K problematice v evropském prostoru např. sborník ARZOZ, X. (ed.). *Respecting Linguistic Diversity in the European Union*. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam / Philadelphia, 2008. DOI: <https://doi.org/10.1075/wlp.2>

náš střeoevropský prostor, totiž Rakousko-Uhersko. Jednodušší to může být se vzájemně srozumitelnými jazyky. Zde však může chybět potřebná tolerance, zvláště když se jazyky ztotožní s tábory majícími odlišné představy o směřování země. Uvést lze Španělsko nebo též poválečné Československo.

Zejména v Africe jsou státy, kde široké vrstvy stěží ovládají příslušný státní jazyk, jenž bývá jazykem minulých kolonialistů. Ale považujeme tyto státy za úspěšné? Na pováženou jsou ostatně poměry již ve zmíněné Indii. Angličtina propojuje elity a spoluvytváří stát. Nicméně masy ji ovládají omezeně, či vůbec ne.

8 Vzdálenost jazyků a práv

Současný německý právní komparativista Kischel vyzdvihuje, že kontinentální právo je rozmanité. Natolik, že připouští zvláštnost německého a francouzského práva, jimž se věnuje podrobně vedle anglického a amerického jako vlivným modelům.¹³ Není důvod nevěřit, má jej dobrá stovka zemí světa s velmi odlišnými politickými, sociálními, ekonomickými a kulturními poměry.

Rozrůzněnost se jeví souviset s jazyky. Blízká práva mají totiž často ty státy, kde je vzájemná srozumitelnost či kde se nějaký jazyk stal propojovacím. Máme románský a germánský právní okruh, jehož hlavními a propojovacími jazyky byly a dílem zůstávají francouzština a němčina. Nordický okruh tvoří státy mající blízké jazyky. Uvažovat by se však dalo též právo latinskoamerických států užívajících dva vzájemně srozumitelné jazyky či právo postsovětských republik založené stále na propojovací roli ruštiny.

Vazbu na určitý jazyk však nepřehlédneme ani u dalších právních systémů. Zdá se dokonce ještě silnější. Přece jenom kontinentální právo je intelektuální konstrukt, který by měl být snáze přenositelný mezi státy užívající různé jazyky.

Je pozoruhodné, jak se angličtina udržuje jako právní jazyk v zemích, kde se smísily common law britských kolonizátorů a místní právní tradice, často náboženského původu. Leckde tam stejně jako jinde angličtina překlenuje jazykovou rozmanitost. Nicméně používají ji nemálo stále mimo jiné právě

¹³ KISCHEL, U. *Rechtsvergleichung*. C. H. Beck, 2015, s. 390.

třeba v soudnictví státy s mnohasetletou literární tradicí jazyků, které národními jsou: Indie, Pákistán, Bangladéš či Malajsie. Jako by angličtina měla – nejen v právu a správě, ale též třeba v obchodě či vzdělávání – podobnou roli jako měla latina v evropském středověku.

Koneckonců římské právo též nesnadno oddělit od latiny. Celá staletí se traktovalo tímto jazykem, byť se již neužíval. Podobnou roli se jeví mít arabština pro islám jako náboženství, a tedy též pro tradiční náboženské právo *šaría*.

9 Stabilizace terminologie

Kischel jako jeden z rysů kontinentálního práva vyzdvihuje úsilí používat stejné termíny pro stejné jevy ve světě hmotném stejně jako myšlenkovém, tyto termíny pak kategorizovat a systematizovat. Výsledek pak označuje za terminologické prostoupení práva (*begriffliche Durchdringung des Rechts*).¹⁴ Toto vidí jako hlubinný rys kontinentálního práva. Nijak přitom nevyzdvihuje, že se tak děje slovy příslušného jazyka v jeho spisovné podobě. Je to totiž samozřejmé.

V angloamerickém právu se dle něj toto snažení nepovažuje za potřebné a pochopitelně se pak neprovádí soustavně. To souvisí s převahou induktivního myšlení, kdy se pravidla odvozují od jednotlivých rozsudků. Zmíněné angloamerické právo to řeší soustavnými legislativními definicemi v zákonech, ba používáním klíčových sdělení odůvodnění (*ratio decidendi*) jako definic interpretačních.¹⁵

Dokladem vazby určitého jazyka na státy a jejich právo je rozrůznění právní terminologie jazyků sdílených více státy. Vznikají samostatné registry. V případě němčiny třeba austriacismy a helvetismy. Řadu takových národních registrů pak mají angličtina, francouzština, španělština či – předpokládáme – arabština, jestliže tyto jazyky jako úřední mají desítky států světa.

Zároveň se ve vícejazyčných státech při tvorbě zákonů a dalším jazykově vyjádřeném působení státu vytváří ekvivalentní terminologie. Při mezijazykové komunikaci se tak svedou omezit nedorozumění.

¹⁴ KISCHEL, U. *Rechtsvergleichung*. C. H. Beck, 2015, s. 416.

¹⁵ *Ibid.*, s. 267.

10 Překládání práva

Není šťastné tvrdit, že právo je nepřeložitelné. Všechno lze nějak přeložit. Právní překlad je však vskutku náročný. Při překládání právních předpisů a dalších dokumentů se totiž stupňuje problém, který obecně tíží překlad a tlumočení.¹⁶

V právu slovníkové ekvivalenty popisují srovnatelné instituty a instituce. Tyto instituty však nejsou totožné, méně či více se odlišují. Německé *Berufung* či francouzské *appelation* zajisté lze přeložit do češtiny jako odvolání. Jindy to však už tak snadné není, protože jsou zřetelné rozdíly. Laikům lze tento problém přiblížit na ekvivalentech slova chléb. Tato základní potravina má společné složení: obilnou mouku, vodu, sůl, vesměs kvasnice. Cestovatelé však vědí, jak se dokáže chléb lišit. Též ten český je jedinečný.¹⁷

V případech velkých jazyků se dříve spoléhalo na vzdělanost nepočetných čtenářů a termíny národního práva států užívajících světové jazyky (francouzština, němčina, španělština...) se nepřekládaly vůbec. Zdá se, že převaha angličtiny s sebou přináší vymizení tohoto očekávání.

U textů se proto pro účely porozumění sklon uvádí – kurzívou, do závo-rek, v poznámkách pod čarou, záleží nejen na přístupu autora, nýbrž také návodech editorů – termín v jazyce příslušného státu. To umožňuje čtenáři přesně identifikovat původní terminologii.¹⁸

Někdy autoři považují za potřebné termíny vysvětlovat v textu či poznámkách. To však přestává být překlad ve svém běžném pojetí jako ekvivalentní komunikace, zde jsou další informace. Vysvětlení pochopitelně svede být jako cokoli vydařené nebo pokažené, je totiž samo tvorbou.

¹⁶ Např. KOCBEK A. The Challenges of Intercultural Legal Communication. *International Journal of Euro-Mediterranean Studies*. 2008, č. 1, s. 53–70.

¹⁷ Heslo „Chléb“ v české Wikipedii se zaměřuje na tuzemský konzumní chléb, některé varianty a uzavírá krátkým exkursem, „Bread“ v anglické lze považovat za příkladnou generalizaci, zatímco hvězdičkou jako nejlépe zpracovanou jazykovou variantu „Pan“ ve španělské lze považovat za jakousi disertaci „chleblogie“ mezi desítkami jazykových verzí.

¹⁸ Viz rozsudky Soudního dvora (mnohojazyčné) Evropské unie či Evropského soudu pro lidská práva při (dvoujazyčné, leč stížnosti též v dalších jazycích přijímající) Radě Evropy.

11 Potřeba znalosti jazyka jako imobilizace právníků

Právníčina jako práce, povolání a poslání předpokládá výbornou znalost příslušného jazyka a schopnost práce s ním ve všech čtyřech způsobech užití, jimiž jsou četba, poslech, vyjádření a zápis.

Takovou znalost je náročné si osvojit v dospělosti. Proto je také pro právníky obtížné migrovat za prací. Emigrace či exil znamená často nutnost vykonávat jinou práci, respektive začínat obrazně od píky. Nepřekvapí pak, že právníci jsou navázaní na svůj stát. Bývají mu tak vesměs loajální, někdy až nešťastně.

Úspěšnější se pak jeví být ti migrující právníci, kteří mají předchozí migrační původ či příbuzné, které znamenají či přinášejí znalost jazyka hostitelského státu. Je-li přestěhovaný právník úspěšný v právnícké praxi, tak nezřídka při obsluze styků mezi státem původu a státem nového působení.

12 Praxe akademie stejně jako praxe

Právní komparatistika je zkoumání zahraničních právních řádů nejen kvůli zvědavosti, ale také kvůli možné nápodobě či následování při vytváření či výkladu práva. Typickým žánrem je národní zpráva. Tu píše na základě otázek iniciátora národní zpravodaj. Jím je vesměs občan tohoto státu, respektive akademik či expert působící v příslušném státu. Psaní zpráv za více států, tedy vedle domovského za další státy je jen náhradní řešení při nedostatku sil, času či vhodného národního zpravodaje. Iniciátor se nakonec snaží shrnout poznatky na základě vyhodnocení národních zpráv ve zprávě závěrečné.¹⁹

Advokáti působí ve druhém státě vůči němu samotnému vzácně, pokud je to vůbec přípustné. Leckteré státy totiž stanoví požadavek občanství, advokáta totiž vnímají nejen jako reprezentanta mandanta, ale také asistenta justice. Volný pohyb advokátů v Evropské unii je výjimkou.²⁰ Stejně

¹⁹ KISCHEL, U. *Rechtsvergleichung*. C. H. Beck, 2015, s. 5.

²⁰ V kontextu Evropské unie s opatřeními na podporu mobility advokátů viz např. CLAESSENS, S.J.F.J., HAEFTEN, M.C.C. van, PHILIPSEN, N.J., BUISKOOL, B.J., SCHNEIDER, H.E.G.S., SCHOENMAEKERS, S.L.T., GRIJPSTRA, D.H., HELLWIG, H.J. (advisor). *Evaluation of the Legal Framework for the Free Movement of Lawyers. Final Report (project financed by the European Commission)*. Zoetermeer, November 28, 2012.

se zdůrazňuje výborná znalost místního práva. Ta se stěží obejde bez srovnatelně výborného zvládnutí jazyka tohoto práva.

Jen málokterý právník obojí zvládá pro nějaký druhý stát. Stěží si pak dovedeme představit právníka, který by dokázal působit v několika státech. Potřeba vyřešit problémy mezinárodního obchodu, migrace, tedy vede k předávání si případů. Advokáti si pro tento účel vytvářejí sítě, ve kterých si případy předávají. Klienti pak pochopitelně nesou také patřičné náklady na potřebné překonávání jazykové bariéry a čelí úskalím.

Soustavná spolupráce úřadů a soudů je nyní kvůli rozmachu mezinárodního obchodu, spolupráce a mobility nezbytná. Vytvořily se však všelike mechanismy usnadnění komunikace. Používají se formuláře se standardizovaným obsahem. Používají se kódy. Jako propojovací jazyk nepřekvapivě slouží angličtina, v konkrétních agendách se přece jen snáz stabilizuje terminologie.

Toto však nejde ve všech administrativních a justičních agendách. Překládání a tlumočení je však nákladné a zdlouhavé. Příkladem budiž soudní trestání, má-li se jednotlivcům zajistit spravedlivý proces. Nepřekvapivě to není snadné.²¹

Zde se tak sluší zmínit překladatele a tlumočníky. Stát pro řádný výkon správy a soudnictví s přeshraničním prvkem musí licencovat a kontrolovat. Neochota státu adekvátně financovat tento sektor působí vážné problémy.

Větší mobilita akademiků stejně jako praktiků je patrná mezi státy, které sdílejí jeden jazyk či mezi státy mající blízké, nejlépe vzájemně srozumitelné jazyky. Není zde totiž bariéra, kterou je třeba překonávat.

13 Blížkost a vzdálenost právních odvětví uvnitř právních řádů a mezi nimi

Vnitrostátní právo se člení na odvětví. Potřeba je na prvním místě interní, jako je organizace výuky na právnických fakultách a související specializace pedagogů. Specializují se též praktici, úředníci a podnikoví právníci více, soudci a advokáti méně. Opomenout však nelze ani důvody teoretické, jako je vyjasnění působnosti orgánů či role právních zásad.

²¹ FRYŠTÁK, M. Lze v trestním řízení garantovat právo na tlumočení a překlad? In: JELÍNEK, J. a kol. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018, s. 153–164, Trestní právo. ISBN 978-80-7502-287-5.

Členění práva na odvětví však zůstává národní. Stejně záležitosti se v jednotlivých státech považují za témata různých odvětví. Překvapivě rozdílné je například členění práva v Německu a Rakousku.²² Neměli bychom jej nadto vůbec přeceňovat. Vždyť právo je organismus – podobně jako člověk v medicíně. Koneckonců zmíněné komparativní studie bývají zhusta konkrétní témata, přičemž vhodné zpracování pokrývá úhel pohledu více právních odvětví.

Tlaky na internacionalizaci bohužel nesou tendenci přehlížet jednotu práva určitého státu. Akademik jako vnitrostátní elitní jurista však potřebuje znát ostatní odvětví svého vlastního právního řádu. Koneckonců je studoval a skládal z nich zkoušky. Má tedy zajisté určitý přehled o jiných odvětví vlastního práva stejně jako o podobně vymezených odvětví jiných států.

Ani praktik všeho druhu mající určitou specializaci se zcela neodřízne od ostatních odvětví vlastního práva. Klienti chtějí řešit věci souhrnně. Musí si tak udržovat základní orientaci v celém právu, respektive rozeznat potřebu konzultace specialisty. Ohledně srovnatelného odvětví či tematiky za hranicemi je nanejvýš praktik stejně jako akademik připraven porozumět některým problémům více a lépe než jinak zaměření.

Otázkou tedy je, zda by akademik dokázal snáz změnit specializaci uvnitř domácího právního řádu, nebo přejít do jiného státu za obdobným oborem tamního práva. Neměli bychom si myslet, že to druhé je snazší. Možná je tomu naopak. Vlastně nevíme, tato akademická mobilita je vzácná. Lze předpokládat, že profesní mobilita praktiků je četnější mezi zaměřeními než přes hranice, z důvodů zde již uvedených. Respektive je to spíše flexibilita, změna specializace bývá postupná. Není ji navíc vesměs třeba formalizovat. Advokáti jsou univerzální.

14 Jazyky jako obdoba národních práv, zvláště vlastní

Přípustnost předložení habilitační práce v češtině žádaly též další obory. Některé uspěly, jiné nikoli. Po zrušení požadavku zde nemá smysl zpětně

²² V Rakousku lze identifikovat v institutech, katedrách, pedagogích a kursech studia většinu českých právních oborů. V Německu jsou tři základní nad-obory: Zivilrecht, Öffentliches Recht a Strafrecht, přičemž se běžně označuje další konkrétní specializace příslušného profesora.

zkoumat politiku tehdejších vedení jednotlivých fakult, ba vliv osobností na sice hierarchické, nicméně vpsledku kolektivně vedené univerzitě.

Je však užitečné zamýšlet se nad argumenty, jež zaznívaly. Též představitelé těchto oborů různě svedli vyjádřit povahu své práce a její jazykově-národní zakotvení. Určitě se uváděly výsledky pro domácí účely a potřeby či omezený zájem za hranicemi. Předpokládejme, že rovněž produkuje delší texty.

Nejpozoruhodnější je vlastně srovnání s jazyky samotnými, respektive jim se věnujícími jazykovědci. Těmi se na univerzitní úrovni rozumí tzv. konkrétní filologie, tedy studium cizích jazyků, stranou nechme obecnou lingvistiku a různé aplikované obory. Absolvování se považuje za předpoklad pro jejich výuku, stejně jako pro překládání a tlumočení.

Učitelé jazyků, stejně jako překladatelé/tlumočníci, jsou fakticky kompetentní a pak tedy formálně licencovaní vesměs pro jediný, nanejvýš dva-tři cizí jazyky.²³ Přitom hispanista zajisté rozumí rumunštině lépe než většina ostatních Čechů. Nicméně nezná všechna úskalí. Zároveň je si toho vědom. Jenom se zdráháním se proto ujímá překladu či tlumočení.

(My Češi) víme dobře, že japonštině vůbec nerozumíme, když jsme jejímu osvojení nevěnovali značné úsilí. U západoslovanské polštiny naopak můžeme nabýt dojmu, že mnohemu rozumíme. Ohledně vzájemně srozumitelné slovenštiny pak jsme mnozí přesvědčení, že rozumíme všemu. Seznam falešných přátel v polštině je předlouhý, též slovenština svede překvapit.

S právem to je obdobné. Tušíme, že právo v konkrétním muslimském státě je zásadně odlišné, takže si při pobytu či obchodu dáváme pozor. V blízkém státě můžeme přehlédnout drobné rozdíly v požadavcích jeho práva.

Studium cizích jazyků na univerzitní úrovni však stále není nejlepší srovnání. Studenti zamýšlejí působit jako propojovatelé dvou národů, jejich obchodu, kultury, pochopitelně pokud nechtějí do prostředí studovaného jazyka odejít. Studenti práva však studují právo vlastního státu, v němž žijí, a hlavně v němž jej zamýšlejí praktikovat. Jak bylo uvedeno, odchod za prací

²³ V rámci reformy znaleckého a tlumočnického práva se reorganizují databanky. Oficiální registr znalců a tlumočnicků, dostupný z: <https://tlumocnici.justice.cz/>, umožňuje vyhledávat podle praktických hledisek, chybějí však celkové statistiky, ze kterých by mimo jiné mohl vyplynout výskyt tlumočnicků licencovaných pro více jazyků.

do zahraničí je obtížný. Především se však do značné míry vyučuje příslušný cizí jazyk prostřednictvím toho tuzemského, například francouzština češtinou.²⁴

Namísto je srovnávání s akademickou filologií domácího či národního jazyka.²⁵ Ve srovnání s jazyky cizími na filosofických, filologických či pedagogických fakultách, pokud neexistuje fakulta samostatná (*wydziały polonisteki* na polských univerzitách), se přece jenom vyučuje jinak.

Nejde jenom o to, že se jazyk vyučuje výhradně prostřednictvím sebe sama, což v případě cizích jazyků není alespoň začátkem možné. Tuzemci jej zvládnají na úrovni, jíž cizinci dosáhnou jen vzácně. Čte a hodnotí se přitom domácí literatura všeho druhu. Cílem je tedy hlubinné poznání a vynikající zvládnutí. Řada absolventů se stane učiteli rodného jazyka základních a středních škol. Další se však uplatní třeba jako žurnalisté či literáti. Obor však může být užitečný pro různé manažerské funkce či pro politiku.

Vazba na národní kulturu je zřejmá. Zvláště malé národy tak činí se zaujetím blízcím se vášni. Takto od základní školy až po univerzitu vyučovaný národní jazyk má pak blízko k vlastivědě, dějepisu a občanské nauce, máme-li uvést české předměty prvního a druhého stupně. V dobrém stejně jako horším se zde projevuje vlastenectví či nacionalismus. Matematika či biologie takový prostor stěží dává. Jak víme, občanská nauka zahrnuje úvod do práva. Tento domácí jazyk je mimo jiné – což je důležité pro nás a už jsme to zde zmínili – jazykem státu a práva.

²⁴ Poděkování za vysvětlení jednotlivostí na příkladu romanistiky na Filosofické fakultě MU zasluhuje Dr. Pavla Hradecká, administrátorka programu Master Franco-Tchèque en Administration Publique, který vyučuje společně jako navazující inženýrský program double degree Ekonomicko-správní fakulta MU a l'Institut de Préparation à l'Administration Générale v rámci Université Rennes 1.

²⁵ V rámci pozvání k přednášce „Jazykové právo“ v cyklu přednášek pro veřejnost, pořádaném Kruhem přátel českého jazyka působícím na půdě Filosofické fakulty Univerzity Karlovy, dne 23. 2. 2022, za které poděkování zaslouží doc. Robert Adam a Dr. Robert Dittmann, jsem debatoval s účastníky, zda existuje nějaký termín pro tento zásadní obor vyučovaný všude ve světě. Navrhovány byly obraty jako filologie / jazykověda vlastního (domácího, tuzemského, rodného, mateřského či národního) jazyka. Bylo patrné, že žádný celosvětově používaný generalizující termín neexistuje, obor se označuje prostě jako onen jazyk. Vyučující a vědci tohoto oboru spolu podle všeho nespolupracují, obvyklá je spolupráce s pracovišti téže konkrétní filologie za hranicemi. Jako elitní subdisciplína se vycleňuje generální či teoretická lingvistika, komparativní lingvistika a lingvistické aplikace.

Podobně jako studium národního jazyka na univerzitní úrovni je právo jako studijní obor zpřístupněn jen pro zlomek obyvatel. Podobně jako příslušníci určitého národa užívají každodenně národní jazyk, právo příslušného státu dodržují. Jejich znalost práva je pochopitelně jenom laická.

15 Vyjádření odlišnosti národních práv

Kischel nepochybuje, že výuka práva jiných států studenty či absolventy práv obohacuje. Nicméně má za grandiózní sebezpřecenění mínění, že zahraničnímu právu rozumíme srovnatelně. *Ausländerrechtskunde* dle něj neexistuje.²⁶

Při akademické internacionalizaci by tak bylo užitečné, aby se právnické fakulty v evropských státech označovaly jako fakulty daného národního práva, v Brně tedy *Fakulta českého práva Masarykovy univerzity*. Je škoda, že čeština umožňuje tento rozvitý přívlastek jen jako nepřímý, pomocí genitivu.

Chybí nám jednoslovný výraz. Známe jednoslovná označení pro různá náboženství, žánry hudby či výtvarného umění. Taková slova označují náboženská práva: islámská *šaría* a judaistická *halacha*. Čeština má jednoslovné výrazy pro jazyky včetně sebe sama. Koncovky umožní vytvářet řady nových slov. Co třeba česávo, němčávo, polskávo, francávo, anglávo či eurávo?

Taková slovní hra snad rozveselí, nicméně se neujme. Zvažme tedy právo bez překládání. V Polsku se studuje *prawo*, v Německu *Recht* či v Rumunsku *drept*. Ve Finsku je to pak nám (vesměs) nesrozumitelný *oikeus*, což ovšem v nepřibuzném uralském jazyce znamená rovněž soud.²⁷

Dalo by se uvést, že přinejmenším práva kontinentálního okruhu jsou výsledkem intelektuální aktivity. Tuto provádějí legislativci, úředníci, soudci a konečně akademici. Ti již dvě století využívají zahraniční inspiraci. Za doklad srovnatelnosti a propojenosti jednotlivých *práv* slovníkovou ekvivalenci považovat můžeme, za doklad totožnosti však nikoli. Právo je především vnitrostátní, ono mezinárodní a nadnárodní je doplněk, který ještě zmíníme.

²⁶ KISCHEL, U. *Rechtsvergleichung*. C. H. Beck. 2015, s. 5.

²⁷ Ověřováno dle více elektronických slovníků, názvů institucí. Problémem je zjevně vícevýznamovost onoho slova, dokládající různý výsledek vývoje právní terminologie v jednotlivých jazycích, kdy v případě Finska staletí dominovala latina a švédština.

16 Společenský kontext jako doplnění

Kischel se pokusil posunout přemýšlení o společenském a politickém zakotvení práva v různých zemích novou terminologií, jestliže upřednostňuje kontext(y) před kulturou(ami). Sám se tyto kontexty nepokouší vymezit výčtem. Může jimi totiž být vskutku leccos. Spíše nám témata a akcenty kapitol naznačuje, co shledal důležitým. Může to být uspořádání práva, jeho „filosofie“, poměry soudů, advokacie, způsoby právníkého vzdělávání, politický systém, převládající ideologie, důsledky historie včetně nejruznějších patologií, životní styl, životní úroveň, míra soudržnosti, postoje obyvatelstva vůči právu a leccos dalšího.

Můžeme to shrnout tak, že právo je určitý projev národů jako lidského základu států. Tyto národy se vesměs zakládají na jazykově vymezeném národě (*démos*). Celý kontext či soubor oněch kontextů má jazykový rozměr, prostřednictvím příslušného jazyka se totiž nepraktikuje jen právo, ale také zprostředkovává vzdělávání, politika, náboženství či ideologie, ale také naznačuje životní styl. Čímž se nám ony vazby mezi právem a jazykem uzavírají jako kruh.

17 Jazykový realismus versus universalismus

Zásadní otázkou psycholingvistiky, disciplíny propojující antropologii, psychologii a teoretickou lingvistiku, je vazba mezi myšlením a jazykem. Lingvistický relativismus formuloval Edward Sapir a rozvinul jeho žák Benjamin Lee Whorf. Dle nich a jejich zastánců jazyk předurčuje způsob našeho myšlení. Noapak nejproslulejší soudobý lingvista Noam Chomsky má za odpovídající lingvistický univerzalismus. Všechny jazyky mají společný základ, mnohými lze vyjádřit totéž. Nepřekvapí živá debata teoretických lingvistů. Není těžké přitakat oběma teoriím zároveň, obě vysvětlují leckteré zkušenosti. Mnozí lingvisté poctivě hledají střední cestu.²⁸

Není důvod pochybovat, že lingvistický relativismus více nahrává přesvědčení ohledně oddělenosti jednotlivých právních systémů, jejich zakořenění ve státech založených na (vesměs) jazykově vymezených národech, pochybnostem

²⁸ Zájemcům z řad právníků by snad mohla být užitečná kniha ČERNÝ, J. *Dějiny lingvistiky*. 1. souborné vyd. Olomouc: Votobia, 1996.

ohledně vlivu, natožpak přenosu práva. Naopak univerzalizmus by více podporoval jednotnost práva a smysluplnost internacionalizace.²⁹

18 Zvláštnosti mezinárodního a nadnárodního práva

Dosud uvedené platí pro národní právo. To zde totiž pojmáme jako základ. Nyní na českých právnických fakultách představuje odhadem 80–90 % výuky. Klasické mezinárodní právo (veřejné), nadnárodní právo Evropské unie a mezinárodní právo soukromé a obchodní včetně své nestátní složky *lex mercatoria* jsou teoreticky nadstavbou vnitrostátních práv, jejich propojením a ovlivněním, prakticky pak jejich doplněním a rozvinutím.

Ony transnacionální právní řády mají vskutku odlišné jazykové poměry. Patrná je hierarchie. Vybrané světové jazyky se prosadily jako úřední jednotlivých mezinárodních organizací a rozhodné v případě mnohostranných mezinárodních smluv. Přes formální rovnost všech jazyků členských států je hierarchie zjevná též v Evropské unii. Omezený počet odborníků, kteří se soustavněji zabývají mezinárodním a evropským právem, ony světové jazyky zná více než ostatní. Též mezi nimi nyní nepřekvapivě převládá angličtina. Není ale dobré, pokud se stala výlučnou.³⁰

Nicméně stejně se však mezinárodní a evropské právo do značné míry sleduje pro jeho propojení či potýkání s vnitrostátním právem. Pro vnitrostátní potřeby si státy mezinárodní smlouvy překládají. Značná část publikací akademiků těchto oborů je stejně v jejich vlastních jazycích. Ve vážných situacích státy trvají na svých jazycích. Děje se tak jak z důvodů symbolických, státy jsou si přece rovny, tedy též jejich jazyky, tak důvodů praktických, překlad zmírňuje nerovnost. Dokonce akademici sami mají různě odstupňovanou znalost cizích jazyků.

²⁹ K propojení problematiky jazyka a práva ve světle konkurujících si psycholingvistických teorií např. GROSSFIELD, B. Language and the Law. *Journal of Air Law and Commerce*. 1985, s. 793. Dostupné z: <https://scholar.smu.edu/jalc/vol50/iss4/10> nebo YOO, C. S. "What Is the Relationship Between Language and Thought? Linguistic Relativity and its Implications for Copyright". Faculty Scholarship at Penn Law, 2021, s. 2625. Dostupné z: https://scholarship.law.upenn.edu/faculty_scholarship/2625

³⁰ LENTNER, G. Law, Language, and Power – English and the Production of Ignorance in International Law. *International Journal of Language and Law*. 2019, sv. 8, s. 50–66.

19 Důsledky anglicizace kvůli zvláštnosti *common law*

Dříve se od vzdělance zejména právě v humanitních vědách očekávala znalost několika velkých jazyků. S tím, že se cenilo, když někdo ovládal – pochopitelně na všelike úrovni – též leckteré další jazyky. Nyní je časté mínění, že všechno se dá vyřešit znalostí – jakkoli jistě vesměs lepší než u předchozích generací – angličtiny. Na českých fakultách je nyní využívání neanglické literatury menšinou záležitostí. Na každý pád se nyní anglicky bezvýjimečně píší ony národní zprávy, ale také publikace mající za cíl uspět v impaktovaných časopisech.

Dominance angličtiny při externím formování českého práva a jeho akademické a praktické reflexe jsou přitom novinkou. Během staletí byly velkými jazyky latina, němčina a francouzština. Zmínit se však může též ruština socialistického tábora, ba dokonce polština. Na každý pád angličtina ještě během pozdního socialismu představovala toliko jeden z velkých jazyků. Převážila teprve po roce 1990.³¹

Nic nenaznačuje tomu, že by studenti práv volili svou pozornost jazykům jinak. Z absolventů se pak rekrutovali noví akademici a elitní praktici. Není důvod pochybovat, že pro většinu soudců, advokátů, podnikových právníků či úředníků je nyní klíčovým či výlučným jazykem pro mezinárodní komunikaci angličtina. Na tom určitě nemění nic skutečnost, že svůj úspěch dokáží jednotlivci založit na znalosti některého dalšího jazyka. Předpokládejme však především, že všechny zmíněné právnické profese mohou mít velmi rozmanitou znalost angličtiny. Každodenní působení většiny právníků je české.

Jiné důsledky má však převaha angličtiny jako cizího jazyka stejně jako její prosazování dokonce namísto národního jazyka na akademické půdě. Angličtina je totiž jazykem zemí, kde je jiný právní systém, *common law*. Pochopitelně snažší je inspirace ve Velké Británii a ve Spojených státech amerických. Společenskovední přístupy – *empirical legal studies*, respektive

³¹ Podrobněji k roli jazyků v tuzemském právu, právnickém vzdělávání a právní vědě včetně zde vyjádřeného postoje pro mezinárodní čtenáře viz KŘEPELKA, F. Language Aspects of Legal Education and Research in Czechia: Recent Dominance of English in International Communication and Heritage of Other Languages in a Nominally Monolingual Country. In: ETCHEVERRY ESTRAZULÁS, N. (ed.). *Bilingual Study and Research. The Need and the Challenges*. 16. 12. 2021, s. 101–123. DOI: http://doi.org/10.1007/978-3-030-84550-6_5

ideologicky laděné studie *law and...* jsou řadu desetiletí obvyklé zejména ve Spojených státech amerických.³² Nyní se však díky dominanci a atraktivitě angličtiny zjevně rozšířily do Evropy, přičemž výrazné je to právě při reflexi mezinárodní právní nadstavby Rady Evropy a Evropské unie.³³

Za angloamerický dovoz lze též považovat zanícení pro judikaturu, založené na přesvědčení, že se touto cestou vytváří právo.³⁴ Snad již samotné klíčové sousloví užívané jako ekvivalent, totiž *case law*, naznačuje mnohé.³⁵

Naopak apriorní dogmatika, totiž soustavný výklad předpisů, se nepovažuje za důležitou, stejně jako systematizace. To je škoda, tato základní disciplína za socialismu zplaněla. Dodnes se nedaří z různých důvodů dostat s pokrytím celé šíře stále obsáhlejšího práva na úroveň okolí, nejen Německa a Rakouska, ale také třeba Polska.

20 Závěr

Právě vysoké školy, jejich studenti, natožpak pedagogové a výzkumníci, se bez angličtiny určitě neobejdou. Anglicizace mezinárodní komunikace

³² GRECHENIG, K., GELTER, M. Divergente Evolution des Rechtsdenkens – Von Amerikanischen Rechtsökonomie und Deutscher Dogmatik. *Rabels Zeitschrift für Ausländisches und Internationales Privatrecht*. 2008, s. 513–561. DOI: <https://doi.org/10.1628/003372508784937293>

³³ S vyváženým zvážením přínosů a úskalí – z pohledu vynikající německé právní vědy ovšem, dodejme v českém prostředí – např. HEILBRONNER, M. On the courage to be wrong. *VerfassungsBlog* [online]. 22. 2. 2014. Dostupné z: <https://verfassungsblog.de/on-the-courage-to-be-wrong/>

³⁴ Tento angloamerický přístup se výrazně projevuje například v simulovaných soudních sporech označovaných bezvýjimečně jako *moot court* týkajících se práva EU. Zde je angličtina pochopitelná, má-li být národní kolo soutěže výběrem pro mezinárodní pokračování či je-li to již soutěž mezinárodní, ale projevuje se to též v česky prováděných soutěžích. Studentům se vedle zadání argumentace pro obě strany sporu poskytuje seznam rozsudků, jimiž je povoleno argumentovat. Argumentem je tedy rozsudek a jeho tvrzení, nikoli abstraktní argumentace na základě přemýšlení. Příznačné bývá také ignorování konkrétní právní úpravy dané záležitosti sekundárním právem. Angloamerické přístupy se zde mísí s málo debatovaným fenoménem práva EU, kterým je výrazná konstitucionalizace, jak ji kriticky reflektuje např. GRIMM, D. Democratic Costs of Constitutionalisation. *European Law Journal*. 2015, sv. 21, s. 460–473. DOI: <https://doi.org/10.1111/eulj.12139>

³⁵ Ve spontánní debatě ohledně role jazyků v právu v rámci workshopu New Forms and Methods of Teaching and Education in European Integration subjects – A Comparative View, Olomouc, 23. listopadu 2017, vhodnosti překládání „Rechtsprechung“ a „jurisprudence“ – a tedy též našeho „judikatura“ – jako „case law“ až vášnivě odmítl německý profesor Peter-Christian Müller Graff. Onen anglický obrat totiž vyjadřuje právo odvozené z řešení konkrétního případu soudem, nikoli soudcovský výklad právního předpisu.

je skutečností. Národní jazyky, v našem případě čeština, ovšem nadále sehrávají zásadní roli. Právo je nástrojem, který se nadále zakládá na národním jazyce. Anglicizace není všelék. Považovat přitom rodný a národní jazyk za omezení či dokonce břemeno je přitom nešťastné.³⁶ Žádoucí je naopak obecnější zdůraznění a také pochopení role našeho jazyka.

³⁶ Nejnověji např. KATZ, O. Více cizinců, více angličtiny. Lék na české školství a jeho místo v tabulkách. *Seznam Zprávy* [online]. 13. 4. 2022. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-vice-cizincu-vice-anglictiny-lek-na-ceske-skolstvi-a-jeho-misto-v-tabulkach-198044>